

УДК 316.774 : 314.1 : 323.2

Ярошенко Л. А.,

канд. наук із соц. комунікацій, асистент Інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

МОНІТОРИНГ ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМАТИКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЯК МЕТОД ДІАГНОСТИКИ МЕДІАПРОСТОРУ

Розглянуто методологію моніторингу висвітлення тематики внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у регіональних медіа України. Проаналізовано кількісні та якісні результати моніторингу понад 200 місцевих медіа усіх регіонів України (телебачення, преса, онлайн-медіа) у період з жовтня 2015 року по жовтень 2016 р. Визначено співвідношення обсягу публікацій тематики дослідження до загального контенту новин; динаміку розподілу уваги медіа до тематик ВПО; теми, в контексті яких повідомлялося про ВПО; суб'єкти і тональність їх представлення; тенденції і факти дотримання чи порушення професійних стандартів журналістики, зокрема розміщення проплачених матеріалів, плагіат, правильність термінології в медіа, збалансованості, перевірки фактів і відмежування їх від коментарів. Сформульовано рекомендації щодо подальшого висвітлення тематики ВПО.

Ключові слова: медіа-моніторинг, ВПО, вибірка, контент-аналіз, медіа-контент, професійні стандарти, соціальні комунікації.

Yaroshenko L.,

*PhD in Social Communications, assistant The department of advertising
and public relations of the Institute of Journalism of Taras Shevchenko
National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine*

MONITORING OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS' ISSUES COVERAGE AS METHOD OF DIAGNOSTIC FOR MEDIA SPACE

The methodology for monitoring of the coverage of subjects of internally displaced persons (IDPs) in the regional media of Ukraine is considered. The quantitative and qualitative results of monitoring of over 200 local media in all regions of Ukraine (television, printed and online media) during the period from October 2015 to October 2016 have been analyzed. Determined are the ratio of the volume

of IDPs related publications to the general news content; the dynamics of the distribution of media attention to the IDPs related issues; topics in the context of which the IDPs related content was reported; subjects and tone of their presentation; trends and facts of adhering to or violation of professional standards of journalism, in particular placement of paid materials, plagiarism, correctness of terminology used by the media, balance of information, verification of facts and distinguishing them from comments. Recommendations for further coverage of IDPs related content are formulated.

Key words: media monitoring, IDPs, sample, content analysis, media content, professional standards, social communications.

Постановка проблеми. З 2014 р. після анексії Криму та початку Антитерористичної операції на Донбасі (далі АТО) однією з нових тем українських медіа стала масова міграція мешканців тимчасово окупованих територій до населених пунктів підконтрольних українському уряду. Новий соціальний феномен, внутрішньо переміщені особи (далі ВПО), став лакмусовим папірцем, який виявив проблеми в усіх проявах суспільного життя, зокрема й в комунікаціях. Для прикладу: ВПО в нових громадах вимагали якісного медичного обслуговування або адміністративного сервісу, і факти не надання їм очікуваних послуг привертати увагу. Однак при аналізі ситуації з'ясовувалося, що послугу належним чином не надають і корінним членам громади з причин недофінансованості, корумпованості або неналежного адміністрування. Таким чином, ВПО ставали не причиною суспільної проблеми, вони актуалізували задоволені негативні явища.

Мета дослідження. Висвітлення тематики ВПО стало для медіа тестом на дотримання професійних і етичних стандартів журналістської діяльності, причиною перегляду редакційних статутів, а також функцій [1] та ролі журналістики в інформаційному суспільстві як «чернетки історії» [2, с. 37], майданчика для балансування інтересів більшості і меншості [3, с. 85] чи інструменту впливу [5, с. 176]. Наше дослідження за **метою** має представити закономірності реагування української журналістики на нові соціокультурні феномени на прикладі публікацій про ВПО.

Результати дослідження. Емпіричною базою результатів нашого дослідження послужили дані медіамоніторингу, що проводився в межах міжнародного проекту «Голос місцевих ЗМІ: професійні стандарти та етичні норми висвітлення конфліктів» [4], в якому автор

координувала моніторингову складову. На основі результатів моніторингу складалася програма тренінгів для журналістів місцевих ЗМІ. Проект реалізовувався у 2015–2017 рр. медіаконсорціумом у складі Фондації Томсон (Thomson Foundation, Велика Британія), Європейського центру журналістики (European Journalism Centre, Нідерланди), Асоціації «Спільний простір» (Україна), МЕМО 98 (Словаччина), а також Міжнародного інституту регіональної преси та інформації (Україна) за підтримки Європейського Союзу.

В основу методології медіа-моніторингу на предмет висвітлення тематики ВПО [5] лягли методологічні напрацювання з моніторингу висвітлення виборчого процесу, створені громадськими організаціями «Асоціація „Спільний простір”» (Україна) та МЕМО98 (Словаччина) і апробовані під час парламентських, президентських та місцевих виборів як в Україні [6; 7], так і в інших країнах [8]. Упродовж 2015–2016 рр. команда моніторів Асоціації «Спільний простір» провела чотири хвили кількісно-якісних досліджень медіаконтенту (1–23 жовтня 2015 р., а також 15–28 лютого, 1–14 червня, 10–23 жовтня 2016 р.). До вибірки увійшло 204 ЗМІ (зокрема 51 телеканал, 65 друкованих ЗМІ та 88 онлайн-ресурсів) із 24-х областей України. Вибірка медіа-моніторингу в усіх регіонах України була доволі широкою і визначалася критеріями медіавласності (для дотримання балансу між приватними та державними і комунальними медіа), а також потенційного впливу (оцінка фокус-груп і рейтинги).

Кількісні показники моніторингу описували розподіл уваги і тональності медіа до суб'єктів дослідження: Президент, уряд, політичні партії, регіональна виконавча влада, кандидати до обласних рад, кандидати у мери обласного центру, самі ВПО, організації громадянського суспільства, волонтери, міжнародні організації, церква; до тем: житло, працевлаштування, охорона здоров'я, соціальна адаптація та життя в громаді, соціальна напруга, злочинність, «фейкові» ВПО» (випадки зловживання статусом ВПО або підробки документів), бізнес, освіта, вибори, державна соціальна допомога, благодійність, роль церкви.

Якісний моніторинг оцінював ті аспекти репортажу чи програми, які зазвичай не вимірюються кількісно, такі як фейки, неперевірену інформацію, спотворення, незбалансоване висвітлення, несправедливу, неточну, помилкову інформацію та інші факти, важливі для оцінки якості медіаконтенту.

Моніторинг засвідчив, що регіональні медіа приділяли мало уваги тематиці ВПО: у середньому щодня 19 секунд ефірного часу на кожен телеканал; 0,06 газетної сторінки формату А3, а онлайн-медіа присвячували тематиці ВПО по 504 символи. Очікувалося, що ВПО будуть одними з основних ньюзмейкерів 2015–2016 рр. не лише в національних, а й місцевих медіа, зважаючи на те, що: 1) внутрішнім переселенцем, за офіційними даними, став кожен 26-й українець [9]; 2) поява соціальної категорії ВПО спричинила зміни до законодавства, а також нові економічні, культурні та демографічні явища в більшості областей України; 3) скоригувала пріоритети діяльності численних громадських та благодійних організацій, гуманітарних місій.

За результатами моніторингу, найпасивніше тематику ВПО висвітлювали телебачення та преса на Сході. Ці медіа постраждали від військового конфлікту, і низка телевізійних компаній, що працювали на території Донецької та Луганської областей, або припинили свою роботу в регіоні, або опинилися під контролем так званих ЛНР та ДНР. Такі телевізійні канали не були включені до вибірки моніторингу. Водночас саме інтернет-видання Сходу були найактивнішими, таким чином компенсуючи спорожнілу нішу традиційних медіа. Втім, останні дві хвили моніторингу продемонстрували, що телебачення та преса Сходу стали більш активними у висвітленні ВПО-проблематики.

Найширше були висвітлені теми соціальної адаптації та життя в громаді (29,7 % загального обсягу тематики ВПО), державної допомоги (16,6 %), працевлаштування (7,1 %) та житла (6,5 %); найменше теми охорони здоров'я (1,7 %), злочинності (1,2 %) та ролі церкви (1,1 %).

З-поміж суб'єктів представлення тематики ВПО найбільше інформації трансливалося про самих ВПО (50,5 %), уряд (16,5 %), місцеві органи влади (12,2 %) і громадські організації (12 %). чотирьох хвиль моніторингу українські регіональні телеканали висвітлювали суб'єкти моніторингу в цілому нейтрально і позитивно. У негативній тональності були представлені тільки ВПО та державні й регіональні органи влади (Рис.1).

У пресі домінували три теми у ВПО-контенті, які значною мірою повторюють тенденції на телебаченні: соціальна адаптація та життя в громадах (40 %); державна допомога (15,9 %) та житло (6,2 %). Найменше йшлося про роль церкви, злочинність і охорону здоров'я (разом менше ніж 2 %). З-поміж суб'єктів дослідження у пресі, як і на ТБ, до-

мінували самі ВПО (60,1 % усього контенту, пов'язаного з вимушеними переселенцями) і уряд (15,1 %), неурядові організації (9,3 %), місцева влада (7,3 %) та міжнародні організації (5,4 %) (Рис. 2). Матеріали про ВПО були представлені в нейтральній і позитивній тональності.

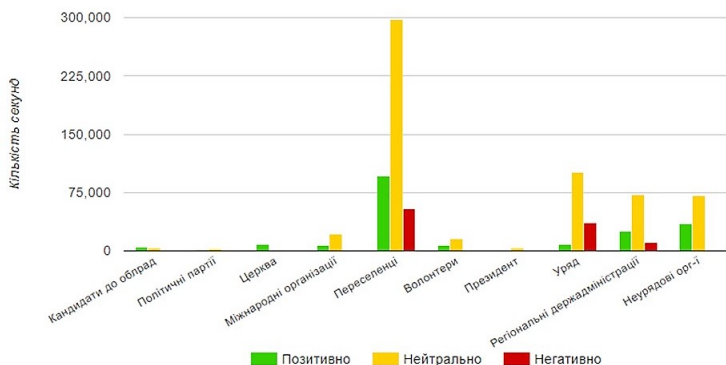

Рис. 1. Розподіл ефірного часу серед суб'єктів моніторингу за тональністю, з якою ці суб'єкти упродовж чотирьох хвиць моніторингу були представлені в межах загальної тематики ВПО на всіх регіональних телеканалах, що були у фокусі моніторингу

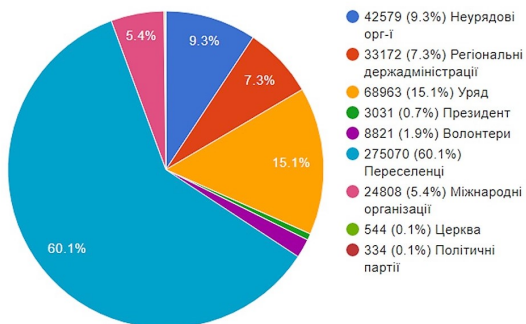

Рис. 2. Частка представлення різних суб'єктів у межах тематики ВПО в усіх регіональних друкованих виданнях, що були у фокусі моніторингу впродовж чотирьох хвиць

Регіональні онлайн-медіа, як і ТБ та преса, найбільше розповідали про адаптацію та життя в громадах (32 %), допомогу урядові (13,8 %) і житлові умови переселенців (5 %). На відміну від інших типів ЗМІ, інтернет-видання значну увагу приділили ще й темам благодійності (5,8 %) та виборів (6,8 %) — у контексті передвиборчої агітації на місцевих виборах 25 жовтня 2015 р., а також у висвітленні боротьби ВПО за свої виборчі права в нових громадах. Найбільшу частину своїх матеріалів онлайн-видання присвятили ВПО (55,6 %), неурядовим організаціям (14,4 %), уряду (13,3 %) та регіональним органам влади (7,1 %). Тональність була здебільшого нейтральна та позитивна. Критикували (як і на ТБ та у пресі) ВПО, центральні та місцеві органи влади, однак частка негативної тональності не була значною.

У більшості матеріалів йшлося про поточні ситуації. У цілому журналісти уникали перевірки інформації, поданої державними органами, і ретранслювали їхню точку зору. Висвітлюючи ВПО, медіа використовували коректну термінологію (розрізняли поняття «біженця» і «ВПО»), влучно подавали, відповідно до представлених тем і запитань, фотографії та відео. Позитивною була динаміка зростання кількості «живих історій» про ВПО, в яких проблему показували через долі людей, а не окреслювали лише цифрами. Кількість таких публікацій зросла у другому і третьому періодах моніторингу, що можна пов'язати з активною діяльністю міжнародних медіа-організацій, зокрема і в межах проекту «Голос місцевих ЗМІ». Однак було зафіксовано декілька випадків, коли медіа дискримінували ВПО, висвітлюючи їх у негативній тональності, плекаючи стереотипи або представляючи їх як «біженців».

На основі результатів медіа-моніторингу нами було розроблено **Висновки та рекомендації** щодо висвітлення тематики ВПО. По-перше, ми радимо редакціям регіональних медіа приділяти більше ефірного часу, газетних площ та онлайн-простору дослідженню нового соціального феномену внутрішньо переміщених осіб. Особливо наголошуємо на необхідності розвитку аналітичних жанрів (стаття, журналістське розслідування). У багатьох медіа був помічений плагіат: передруки або тексти з ознаками рерайтингу. Ми переконані, що виданням слід дбати про унікальність контенту, звертатися до власних джерел, балансувати точки зору. В інформаційних жанрах рекомендуємо не лише реагувати на інформаційні приводи (прес-конференції, прес-тури, надзвичайні події), а й самостійно виносити на інформаційний порядок денний

події та явища в контексті ВПО. Наголошуємо на необхідності публікації цифр у порівнянні, зрозумілому аудиторії, а також у персоніфікації даних через ілюстрування їх «живими історіями».

По-друге, ВПО не стали топ-темою для регіональних ЗМІ, незважаючи на соціальну значущість цього явища. Емпіричних даних, які б підтвердили або спростували припущення про вплив медіаконтенту на предмет і об'єкт висвітлення, у нас немає. Водночас ми припускаємо, що якби медіа активніше реагували на проблеми ВПО, ретельно їх досліджували, в тому числі ставили запитання представникам влади й об'єктивно передавали отримані відповіді або їх відсутність, то низка проблем була б уже вирішена, або принаймні щодо них була б сформована державна політика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Москаленко А. З. Теорія журналістики : навчальний посібник / А. З. Москаленко. — Київ : Експрес-об'ява, 1998. — 336 с.
2. Frost D. Billy Graham in Conversation / David Frost. — Chivers Large Print, 2000. — 216 p.
3. Whale J. The Politics of the Media / Whale John. — Manchester University Press, 1977. — 598 p.
4. Голос місцевих ЗМІ: професійні стандарти та етичні норми висвітлення конфліктів. — Режим доступу : <https://regionalvoices.eu/uk> (дата звернення 15.09.2017). — Назва з екрана.
5. Методологія моніторингу ЗМІ [Електронний ресурс] // Український монітор. — Режим доступу : <http://www.prostir-monitor.org/upload/reports/final-reporst-wave-1/metodology-ua.pdf> (дата звернення 15.09.2017). — Назва з екрана.
6. Український монітор — за громадську платформу Президента України (2009–2010) // Український монітор. — Режим доступу : <http://www.prostir-monitor.org/index2.php?PGID=101> (дата звернення 5.11.2017). — Назва з екрана.
7. Забезпечення підзвітності кандидатів та моніторинг парламентських виборів (2012–2013) // Український монітор. — Режим доступу : <http://www.prostir-monitor.org/index2.php?PGID=125> (дата звернення 5.11.2017). — Назва з екрана.
8. Election observation in the framework of EU Mission and enhancing media monitoring capacity of local organization (2006–2008) [Electronic

resource] // MEMO98 [site]. — Available at: http://memo98.sk/clanky/default?search_id=64 (accessed 5.11.2017).

9. *Обліковано 1 591 670 переселенців*, — Мінсоцполітики [Електронний ресурс] // Міністерство соціальної політики : офіц. веб-портал. — Режим доступу : <http://www.msp.gov.ua/news/13851.html> (дата звернення 15.09.2017). — Назва з екрана.

REFERENCES

1. *Moskalenko A. Z. (1998), The Theory of Journalism : Tutorial*, Kyiv, Express Obyava, 336 p.
2. *Frost D. (2000), Billy Graham in Conversation*, Chivers Large Print, 216 p.
3. *Whale J. (1977), The Politics of the Media*, Manchester University Press, 598 p.
4. *'Regional Voices: Strengthening conflict sensitive coverage in Ukraine's regional media'*, [Electronic resource], available at: <https://regionalvoices.eu>, (accessed 15.09.2017).
5. *Methodology of Media Monitoring* [Electronic resource], Ukrainian Monitor [site], available at: <http://www.prostir-monitor.org/upload/reports/final-reporst-wave-1/metodology-ua.pdf> (accessed 15.09.2017).
6. *Ukrainian Monitor for the Civic Platform of the President of Ukraine (2009–2010)*, Ukrainian Monitor, available at: <http://www.prostir-monitor.org/index2.php?PGID=101> (accessed 5.11.2017).
7. *Ensuring Accountability of Candidates and Monitoring of Parliamentary Elections (2012–2013)*, Ukrainian Monitor [site], available at: <http://www.prostir-monitor.org/index2.php?PGID=125> (accessed 5.11.2017).
8. *Election Observation in the Framework of EU Mission and Enhancing Media Monitoring Capacity of Local Organization (2006–2008)*, MEMO98 [site], available at: http://memo98.sk/clanky/default?search_id=64 (accessed 5.11.2017).
9. *Accounted are 1 591 670 IDPs*, — Ministry of Social Policy, Ministry of Social Policy, Official Web Portal [site], available at: <http://www.msp.gov.ua/news/13851.html> (accessed 15.09.2017).

Стаття надійшла до редакції 10.11.2017.

Received 10.11.2017.